

Sandi
Bulimbašić

Likovna umjetnost u Splitu 1930-ih: u sjeni diktature

Umjetnički život u Splitu 1919.–1941.

Drugo poglavlje: U sjeni diktature 1930.–1941.

Galerija umjetnina, Split

23. svibnja – 26. srpnja 2020.

AUTORI IZLOŽBE: Božo Majstorović, Iris Slade

Umjetnički život u Splitu 1919.–1941., Drugo poglavlje: U sjeni diktature 1930.–1941.

(ur. B. Majstorović, I. Slade), Split: Galerija umjetnina, 2020., 432 str.

ISBN 978-953-8167-37-9

↑ FOTO R. Matić © Galerija umjetnina, Split

Izložba *U sjeni diktature 1930.–1941.* drugo je poglavlje izložbenog diptiha za jedničkog naslova *Umjetnički život u Splitu 1919.–1941.*, čiji su autori Božo Majstorović i Iris Slade, muzejski savjetnici Galerije umjetnina u Splitu. Prva izložba pod nazivom *U raskoraku između mita i zbilje 1919.–1929.* obuhvatila je desetljeće splitskog umjetničkog života u rasponu između *Izložbe*

jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije i postavljena Meštrovićeva spomenika Grguru Ninskom na Peristilu. Druga izložba planirana je, kako je navedeno u katalogu, od 21. ožujka do 30. travnja 2020., ali je zbog pandemije otvorenje odgođeno za svibanj. S 307 izloženih radova od 88 umjetnika izložba analizira splitski likovni život u sjeni diktature kralja Aleksandra I. Karađorđevića,

↑ FOTO R. Matić © Galerija umjetnina, Split

do izbijanja Drugog svjetskog rata. Kao ideju vodilju kustosi ističu: „Cilj projekta nije stvaranje idealne umjetničke slike vremena, već podsjetiti čije su i koje radove Splitsani mogli vidjeti, što su, koliko i za koji novac kupovali, tko je kupovao, gdje se i kako izlagalo, kakav je bio socijalni i materijalni status umjetnika, kako se, što i koliko o umjetnosti pisalo, kakav je bio odnos prema umjetnosti službene vlasti i utjecajnih pojedinaca.“ Sve to minuciozno je obrazloženo na više od 400 stranica opsežnog kataloga. Majstorovićev tekst odgovara na sva pitanja iz navedenog citata, s naglaskom na detaljnu analizu djelovanja Galerije umjetnina i Salona Galić na temelju arhivskih dokumenata, posebice Registra izložaba Galićeva salona. Iris Slade u svom tekstu analizira likovne izložbe u Splitu od 1919. do 1941., uključivši i godine obuhvaćene prvom izložbom projekta, u čijem je katalogu izostao njezin autorski prinos.

Na samoj izložbi bilo je prikazano prvenstveno „čije su i koje radove Splitsani mogli vidjeti“ te kako se 1930-ih gradio fundus

Galerije umjetnina. Izložba je postavljena prema autorskom i tematskom ključu, a većini izloženih djela zajednički je nazivnik da su kupnjom, darovnicom ili na drugi način dospjeli u fundus galerije. Tek mali broj radova posuđen je od drugih institucija i privatnih zbirki. Kako u navedenom razdoblju tek osnovana galerija nije imala vodstvo u organizaciji likovnog života u Splitu niti je priređivala izložbe, većina tih djela bila je izlagana i otkupljena na izložbama u Salonu Galić, središtu splitskog umjetničkog života od osnivanja 1924. do 1941.

Misao vodilja izložbe „u sjeni diktature“, naglašena je i u postavu. Na ulazu, uz opširan uvodni tekst kustosa izložbe, nalazi se predimenzionirana portretna bista kralja Aleksandra, rad Ivana Paleke. Tu bistu je galerija na čelu s Kamilom Tončićem otkupila za velik iznos, iz očitih ideoloških a ne umjetničkih razloga. Broj radova i autora na izložbi je zaista impresivan; uz poznate umjetnike, nalazimo i sasvim nepoznata ili malo poznata imena te inozemne autore, na koje izložba skreće pozornost.

↑ FOTO R. Matić © Galerija umjetnina, Split

Uključeno je i 38 djela iz stalnog postava galerije, koji su na uvodnom panou prikazani indeksom malih fotografija. Tematski gledano, na izložbi prevladavaju portreti i krajolici, gradske vedute, genre-prizori, aktovi, mrtve prirode i nacionalni tipovi etnografskog karaktera (žene u narodnim nošnjama, mljekarice, žetelice, pralje, ribari, seljaci). Nižu se tako djela slikara Vjekoslava Paraća, Antuna Zuppe, Milana Tolića, Angjela Uvodića, Vidovićeve mrtve prirode i interijeri splitske i trogirске katedrale, portreti Marina Tartaglie i Jerolima Miše. Pluralizam stilova i proturječnosti 1930-ih jasno se ogledaju u izloženim krajolicima; od Foretićevih veduta Komiže i Splita, djela osrednjeg slikara koji je nakon avangardnih proplamsaja po povratku u zavičaj utonuo u prosječnost, preko čvrstih volumena i kolorizma hvarskih veduta Bartola Petrića, njegovih pariških akvarela koji tematski i likovno odišu svježinom suvremenosti, kolorizma Rudolfa Bunka, Ivana Sikavice, Stojana Aralice, rano preminulog Luke Šeremeta i drugih koje u

nedostatku prostora ne možemo navesti poimence. Slikarice su unutar postava dobile zaseban dio: portreti i autoportreti Cate Dujšin-Ribar, slijede Tina Morpurgo, Zdenka Turkalj Križ, Anka Krizmanić, Sofija Omčikus i Milica Belošević. Među skulpturom, kao odraz ideološkog otkupa ili poklona, uz motive karakteristične i u slikarstvu (ribari, seljanke, anđeli) prevladavaju portreti istaknutih protagonista vremena (Ivo Tartaglia Ivana Meštrovića, Kamilo Tončić Dujma Penića, Tin Ujević i Branislav Dešković Ivana Mirkovića). Izdvajamo i skulpture samouka Petra Smajića kojeg je otkrio Slaven Vidović i priredio mu prvu izložbu u Salonu Galić 1934.

Zaseban prostor na izložbi posvećen je slikarskim portretima dr. Ive Tartaglie: dostojanstvenog i ozbiljnog ovjekovječio ga je 1930. Tomislav Krizman, za Kraljevsku bansku upravu portretirao ga je V. Čolović 1932., a 1935. Dujšin-Ribar naslikala je intimistički portret Tartaglie spuštenog pogleda, u poluprofilu. Politiku otkupa galerije i Tončićevu sklonost ka etnografskim

↑ FOTO R. Matić © Galerija umjetnina, Split

motivima, ali i duh vremena koje još uvijek traga za nacionalnim izrazom u umjetnosti otkrivaju platna Vladimira Marjanovića iz 1939., koja u intenzivnom koloritu prikazuju žene u narodnim nošnjama, a bliskost folkloru i narodnom ornamentu odaju i slike Stipana Bakovića i Narcisa Burića. U zasebnoj su prostoriji grafike i grafičke mape, većinom s motivima gradskih veduta i nacionalnih krajolika u duhu akademskog realizma (Krizmanovi krajolici iz grafičke mape *Jugoslavija u slici*, Uvodićevi splitski motivi). Kvalitetom i suvremenosti pristupa izdvađa se grafička mapa *Beton* Sergija Glumca koji ju je, uz Krizmanovo posredovanje, poklonio Galeriji. U drugom dijelu sobe izložene su grafike i ulja s motivima krajolika čiji su autori stranci koji su boravili u Hrvatskoj: Walter von Wecus, Alois Kohout, Bohumír Jaroněk, Nikola Tanev, Ipolit Danilovič Majkovski i drugi. Zapaženo mjesto na izložbi zauzima niz plakata izložaba u Salonu Galić, od kojih su mnoge dizajnirali sami autori (Parać, Job, Vidović) ili njihovi prijatelji umjetnici (Mirković za izložbu Smajića, Miše za Vidovićevu izložbu *Trogir*). Izdvađamo dva oslikana plakata Ignjata Joba za njegovu izložbu u Salonu Galić 1931., s motivom ženskog akta i umjetnika pred platnom s krajolikom u pozadini,

koji zapravo imaju status autonomnog slikarskog djela.

Tezu o kulturološkoj zaostalosti i provincijskoj osrednjosti splitske umjetničke scene 1930-ih, njezinom svjetonazorskom antimodernizmu, odsustvu poticajnih impulsa i artikulacije suvremenih umjetničkih tendencija, autori su željeli naglasiti postavom izložbe. Prevelik broj djela postavljenih zbijeno u dva, negdje i više redova kao da priziva devetnaestostoljetni duh splitske provincije. Zanimljivo bi bilo vidjeti barem dio arhivskog materijala na kojem autori temelje svoje istraživanje (fotografije, korespondencija, Registar izložaba Salona Galić, katalogi), a koji bi na samoj izložbi približio politički, društveni i kulturni kontekst vremena.

Turbulentno razdoblje međuraća posljednjih je godina sve češće u fokusu istraživača različitih područja: povijesti, arhitekture, filma, fotografije. Na polju likovnih umjetnosti vrijedan je prinos izložba *Na rubu: vizualna umjetnost u Kraljevini Jugoslaviji (1929-1941)*, praćena opsežnim dvojezičnim katalogom, koja je 2019. održana u Modernoj galeriji u Ljubljani i koja je potvrdila da je i šira slika vizualnih umjetnosti u Kraljevini Jugoslaviji bila prije svega izrazito pluralistička. x